

13.8.2002

Hoidon kilpailutus 2002 -arviointi

1 Markkinakehitys kaikkiaan

Hoitourakoiden kilpailuttaminen haki vielä paikkaansa tienpidon markkinoilla vuonna 2002. Alan urakoitsijoiden tarjousaktiivisuudessa oli kahden suuntaista liikettä vuoteen 2001 verrattuna. Kokonaiskuva ei kuitenkaan sanottavasti muuttunut viime vuodesta.

Kilpailutettujen hoitourakoiden vertailu 2001-2002, koko maa

	2001	2002	muutos
urakoita	23	26	3
ilmoittautuneita urakoitsijoita	44	37	-7
hylättyjä	2	1	-1
tarjouksen jättäneitä urakoitsijoita	22	24	2
% tarjouspyynnön saaneista	52	67	15
tarjouksia	109	123	14
yli 350 laatupistettä	105	115	10
hyväksytyt tarjoukset / urakka	4.6	4.4	-0.2
hyväks. tarj. jättäneet urakoitsijat	19	18	-1
% tarjouspyynnön saaneista	45	50	5
% tarjouksen jättäneistä	86	75	-11
tarjouspalkkioita annettu	71	79*	8*
% tarjouksista	65	64*	-1*
eri urakoitsijoita	18	17*	-1*
% tarjouksen jättäneistä	82	71*	-11*
voittajia	4	5	1
% tarjouksen jättäneistä	18	21	3
Tieliikelaitoksen voittamat urakat	17	22	5
% urakoista	74	85	11
% urakoiden arvosta	77	87	10

* Prosessi vielä kesken

13.8.2002

Urakkakilpailuun ilmoittautuneiden määrä laskee viime vuodesta. Tarjouksen jättäneiden määrä kasvoi lähes urakoiden määrän mukaisesti. Urakoitsijoiden lisääntyneestä markkinatuntemuksesta kertoo se, että tarjouksen jättäneiden osuus tarjouspyynnön saaneista kasvoi selvästi. Myös tarjouspyyntöjä haluttiin selvästi viime vuotta rajatummin.

Jätettyjen tarjousten määrä lisääntyi hieman nopeammin kuin urakoiden määrä. Kuitenkin hyväksytyjä tarjouksia tuli urakkaa kohden likimain yhtä monta kuin edellisellä vuonna. Hylättyjä tarjouksia lähettäneiden määrä sekä ilman tarjouspalkkiota jääneiden määrä ja osuus kasvoivat viime vuodesta.

Urakan saaneiden eri yritysten määrä kasvoi edellisvuodesta, mutta Tieliikelaitoksen markkinaosuus oli viime vuotta suurempi sekä urakoiden määrällä, että niiden arvolla mitattuna. Laskennallisesti joka viides tarjouskilpailuun osallistunut urakoitsija on voittanut vähintään yhden urakan. Kahden vuoden aikana kilpailutetuista hoidon urakoista Tieliikelaitos on voittanut keskimäärin 80 %.

Yksityisen sektorin voittamat urakat ovat keskimääräistä urakkaa pienempiä. Keskimäärin kilpailutetun hoitourakan arvo oli tänä vuonna 4.77 miljoonaa euroa, kun yksityisen sektorin voittamien neljän urakan arvo oli keskimäärin 3,90 miljoonaa euroa. Yksityisen sektorin voittamista urakoista vain Oulun urakka oli iso, 6.19 miljoonaa euroa.

Tieliikelaitoksen markkinaosuus hoidon pääurakoinnissa vuoden lopussa, kaikki käynnissä olevat urakat, %

	urakkamäärästä	kilpailu-urakoiden arvosta
2000	98	78
2001	93	77
2002	90	83

Tieliikelaitoksen lisäksi ainoastaan YIT:llä on useampi kuin yksi hoidon urakka. Se on voittanut viisi urakkaa (4+1), joten sen markkinaosuus on kaikkien käynnissä olevien urakoiden määrästä laskettuna 5 % ja kilpailutetuista urakoista 10 %. YIT:n markkinaosuus kilpailu-urakoiden arvosta on 8 %.

Tieliikelaitoksen markkinaosuus kaikista hoidon alue-urakoista laskee siis hieman edellisvuotta hitaammin, joten markkinoiden avautuminen on edennyt varsin verkkaisesti. Tieliikelaitoksen markkinaosuus kilpailu-urakoiden arvosta laskettuna kääntyi tänä vuonna nousuun. Neuvottelu-urakoiden korkeampien hintojen takia Tieliikelaitoksen markkinaosuus kaikkien urakoiden arvolla mitaten on pysynyt korkeampana kuin muilla mittareilla.

13.8.2002

Vuoden 2002 kilpailutuksessa suurimmat urakoitsijat käyttäytyivät suunnilleen edellisvuoden tapaan:

Tieliikelaitos ja YIT 26 tarjousta (edellisenä vuonna 23),
Skanska 19 tarjousta (14),
Andament 6 tarjousta (7) ja
R.T.A. Virtanen + Rasimus yhdessä tai erikseen 9 tarjousta (10).

Poikkeuksena tästä olivat NCC, joka tarjosi viime vuonna 3 urakkaa ja nyt 12 urakkaa (sai 1 voiton) sekä Karjaluoto, joka tarjosi viime vuonna 11 urakkaa ja nyt 3 urakkaa (sai 1 voiton).

Huomattava on myös, että ulkomaisia tarjoajia ei ollut lainkaan, vaikka ilmoittautuneiden ja siten tarjouspyynnön saaneiden joukossa oli yksi virolainen yritys. Myöskään alan yksi suurimmista kotimaisista urakoitsijoista, Lemminkäinen, ei osallistunut edelleenkään hoitourakoiden kilpailuun.

Näyttäisi siltä, että:

Eräät kotimaiset ja ulkomaiset toimijat tarkkailevat markkinoiden kehittymistä,
kaksi urakoitsijaa on yhdistänyt voimansa keskittyäkseen Uudenmaan ja Hämeen markkinataisteluun,
muutamit urakoitsijat keskittyvät lähinnä maan pohjoisiin osiin ja kaksi isointa urakoitsijaa sekä Tieliikelaitos haluavat olla aktiivisesti mukana muovaamassa markkinoita.

Nähtäväksi jää, miten isojen yksityisten urakoitsijoiden käyttäytyminen muuttuu, kun niiden voittoprosentti (voitot / tarjoukset) on varsin alhainen ja pieni vuodesta 2001. Se ei myöskään rohkaise uusien kilpailijoiden mukaan tuloa.

Pienille urakoitsijoille on tyypillistä, että ne tarjoavat vain yhtä tai kahta urakkaa. Ne ovat tyypillisesti pieniä tai keskisuuria yrityksiä, joille urakan sijainnilla on hyvin korostunut merkitys. Kaikista tarjoajista tällaisia urakoitsijoita on ollut molempina vuosina runsaat puolet. Kymmenkunta urakkaa jäi tänä vuonna kokonaan ilman tällaista pienen urakoitsijan tarjousta.

Pienten urakoitsijoiden joukossa tapahtui selvää liikehdintää viime vuodesta. Vuoden 2001 tarjoajista 6 jäi nyt pois. Kukin niistä tarjosi vain yhtä urakkaa vuonna 2001. Kolme luopuneista ei saanut tarjouspalkkiota (2 pisteiden, 1 hinnan perusteella), eikä yksikään voittanut urakkaa. Luopuneiden osuus kaikista tarjoajista oli 27 prosenttia ja yhtä urakkaa tarjonneista 55 prosenttia.

Vastaavasti vuoden 2002 kilpailuun osallistui 8 uutta urakoitsijaa, jotka kaikki tarjosivat yhtä urakkaa. Näistä yksi voitti ja viisi tuli hylätyksi laa-

13.8.2002

tupisteiden perusteella. Uusien osuus kaikista tarjoajista oli 33 prosenttia ja yhtä urakkaa tarjonneista 73 prosenttia.

Viime vuonna hylätyiksi tulleista 4 urakoitsijasta vain Suomussalmen KTK osallistui vuoden 2002 kilpailuun, nyt kahdella hyväksytyllä tarjouksella. Prosessin tässä vaiheessa näyttää siltä, että vuoden 2002 kilpailussa 7 urakoitsijaa jäi ilman tarjouspalkkiota (1 voiton, 6 laatupisteiden perusteella).

On oletettavaa, että jatkossakin pienten urakoitsijoiden joukossa on huomattavaa vaihtuvuutta. Tämän urakoitsijajoukon tarjousaktiivisuudelle tarjouspalkkioiden saaminen on tärkeää. Siihen puolestaan vaikuttaa eniten laatupisteytys. Erityisesti alueellisen kilpailun kannalta taas on tärkeää, että pieniä urakoitsijoita on riittävästi mukana. Tässä on kuitenkin muistettava, että pienten aliurakoitsijoiden rooli hoidon markkinoilla voi olla suuri huolimatta pääurakoinnin kilpailutilanteesta.

2 Tarjousaktiivisuus tiepiireissä ja Tieliikelaitoksen alueelliset markkinaosuudet

Tieliikelaitoksen markkinaosuus vaihtelee eri puolilla maata, mutta se on edelleen selvä markkinajohtaja kaikkialla. Sen markkinaosuus on todennäköisesti sitä pienempi, mitä enemmän tarjoajia alueelta löytyy. Koska markkinoiden keskittyminen voi johtaa epäterveisiin ilmiöihin, tulee pyrkiä vaikuttamaan siihen, että Tieliikelaitoksen kilpailijat aktivoituvat kaikkialla Suomessa.

Hoidon kilpailutetut alueurakat tiepiireittäin vuonna 2002

	urakat	tarjoajat	tarjoukset	hyv. tarjoukset	hyv. tarj. / urakka	voittajat
U	2	5	9	9	4.5	1
T	3	6	12	9	3	1
KaS	3	6	12	9	3	1
H	3	6	15	15	5	1
SK	3	8	17	16	5.33	1
KeS	2	4	7	7	3.5	1
V	4	8	17	17	4.25	2
O	4	9	24	24	6	4
L	2	6	10	9	4.5	1

Eniten hyväksytyjä tarjouksia urakkaa kohti tuli Oulussa, jossa niitä saatiin keskimäärin 6. Oulussa oli myös eniten eri tarjoajia ja eri voittajia. Turussa, Kaakkois-Suomessa ja Keski-Suomessa kilpailu oli vähäisintä. Turussa ja Kaakkois-Suomessa saatiin keskimäärin yksi laatupisteiden perusteella hylätty tarjous urakkaa kohti eli peräti joka neljäs tarjous tuli hylätyksi.

13.8.2002

Hankkeittain hyväksytyjen tarjousten jakauma oli seuraava:

- 2 hyväksyttyä tarjousta 1 kpl (jossa lisäksi toinen tarjous oli yli 40 % voittanutta kalliimpi),
- 3 hyväksyttyä tarjousta 5 kpl,
- 4 hyväksyttyä tarjousta 9 kpl,
- 5 hyväksyttyä tarjousta 7 kpl,
- 6 hyväksyttyä tarjousta 1 kpl (, jossa tosin yksi tarjous oli yli 40 % voittanutta kalliimpi) ja
- 7 hyväksyttyä tarjousta 3 kpl (joista yhdessä tosin 2 tarjousta oli yli 40 % voittanutta kalliimpia).

Kilpailutilanne vaihtelee voimakkaasti tiepiireittäin ja hankkeittain. Kolmessa urakassa neljästä hyväksyttyjä tarjouksia tuli vähintään neljä. Heikko kilpailu näkyy kuitenkin eräillä paikkakunnilla jo tarjousmäärissä. Esimerkkejä tällaisista alueista löytyy etenkin Turun, Kaakkois-Suomen ja Keski-Suomen tiepiireistä. Savitaipaleella kilpailua ei todellisuudessa ollut lainkaan.

Urakoitsijoiden kilpailumahdollisuuksiin vaikuttaa esimerkiksi se, työllistyvätkö niiden resurssit koko sopimuskaudeksi alueen töissä. Toisaalta jotkut urakat saattavat olla liian isoja pienemmille urakoitsijoille. Heikon kilpailun alueilla kilpailu voisikin lisääntyä esimerkiksi hankeko-koa muuttamalla ja urakoiden tuotesisältöä uudistamalla siten, että ne vastaavat nykyistä paremmin alueellisten markkinoiden tarjontaa. Myös kilpailuttamisen yleisiä pelisääntöjä kehitettäessä on nämä alueet otettava erityisesti huomioon.

Hylättyjen tarjousten osuus kaikista tarjouksista pitäisi saada pienemmäksi Turussa ja Kaakkois-Suomessa. On yritettävä herättää nykyistä useamman laatukykyisen urakoitsijan kiinnostusta näiden alueiden urakoihin.

Tieliikelaitoksen markkinaosuus tiepiireittäin hoidon pääurakoinnissa vuoden 2002 lopussa, %

	kaikkien urakoiden määrästä	kilpailu-urakoiden määrästä	kilpailu-urakoiden arvosta
U	89	80	84
T	92	83	87
KaS	100	100	100
H	100	100	100
SK	92	86	93
KeS	86	75	71
V	92	83	87
O	71	43	55
L	90	75	71

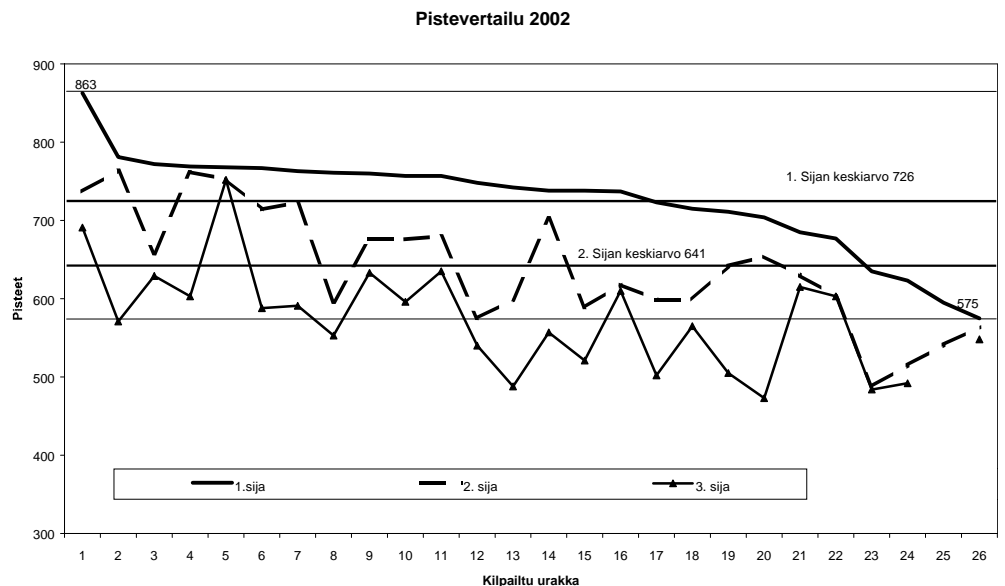
13.8.2002

Kaakkois-Suomessa ja Hämeessä Tieliikelaitos hallitsee yleisten teiden hoidon pääurakointia täydellisesti. Sen sijaan Oulussa Tieliikelaitoksen markkinaosuus on kilpailuttamisen myötä pudonnut merkittävästi. Kaikissa tiepiireissä Tieliikelaitos on edelleen selvä markkinajohtaja. Kaikissa tiepiireissä kenelläkään muulla urakoitsijalla ei ole enempää kuin korkeintaan yksi urakka.

3 Laatukilpailu

Laatukilpailu pysyi tänä vuonna suunnilleen ennallaan viime vuoteen verrattuna. Tieliikelaitoksen laatupisteiden etumatka kasvoi aavistuksen viime vuodesta parhaaseen haastajaan verrattuna, mutta supistui seuraavaksi parhaaseen haastajaan nähden.

Vuoden 2002 kilpailutuksessa korkeimmat laatupisteet saaneiden tarjousten keskitaso oli 726 pistettä ja toiseksi tulleiden keskitaso oli 641 pistettä. Korkeimmat pisteet olivat 863 (Tieliikelaitos, Kemijärvi) ja matalimmillaan 1. sijan sai 575 pisteellä (YIT, Oulu). Korkeimmat ja toiseksi korkeimmat laatupisteet saaneiden urakoitsijoiden keskimääräinen piste-ero vaikuttaa noin 2.5 prosenttiyksikön verran vertailuhintaan.

Tieliikelaitos sai korkeimmat pisteet kaikissa muissa urakoissa paitsi Oulussa, jossa korkeimmat pisteet sai YIT. Neljässä urakassa korkeimmat laatupisteet saanut ei voittanut urakkaa. Nämä neljä olivat yksityisille urakoitsijoille menneet Pietarsaari, Taivalkoski, Oulu ja Puolanka. Pietarsaaren urakan voitti toiseksi korkeimmat pisteet saanut YIT. Oulun urakan voitti kolmanneksi korkeimmat pisteet saanut Karjaluo. Taivalkosken urakan voitti neljänneksi korkeimmat pisteet saanut

13.8.2002

Traktoriurakointi veljekset Määttä ja Puolangan urakan voitti viidenneksi korkeimmat pisteet saanut NCC.

Tieliikelaitoksen keskimääräinen piste-ero yksityiseen sektoriin ja erotuksen merkitys tarjoushinnassa, pistettä ja %*

	paras yksityinen	toiseksi paras yksityinen*
1998	220 pistettä, 6.4 %	262 pistettä, 7,6 %
1999	88 pistettä, 2,6 %	248 pistettä, 7,0 %
2001	74 pistettä, 2,2 %	170 pistettä, 4,9 %
2002	84 pistettä, 2,5 %	151 pistettä, 4,4 %

* Vain hyväksytyt tarjoukset mukana laskelmassa

Vuodesta 1998 Tieliikelaitoksen saamat laatupisteet ovat vähentyneet keskimäärin 83 pisteellä ja parhaan yksityisen urakoitsijan pisteet ovat vastaavana aikana lisääntyneet keskimäärin 53 pisteellä tähän vuoteen. Viime vuodesta Tieliikelaitoksen keskimääräiset pisteet kuitenkin nousivat. Nousu oli 10 pistettä suurempi kuin parhaan yksityisen urakoitsijan keskimääräinen pistenousu.

Laatukilpailun alueellisesta kireydestä saadaan käsitys, kun lasketaan laatupisteiden suhde korkeimmat pisteet saaneeseen tiepiireittäin. Korkeimmat laatupisteet saaneiden tarjousten 726 pisteen keskimääräisellä tasolla taulukossa olevat raja-arvot tarkoittavat seuraavaa (jakauma on kuitenkin tehty urakkakohtaisten laatupisteiden prosenttierojen perusteella):

- 10 % raja vastaa noin 653 pistettä (73 pisteen eroa korkeimpaan) ja noin 2.2 prosenttia tarjoushinnassa,
- 25 % raja vastaa noin 544 pistettä (182 pisteen eroa korkeimpaan) ja noin 5.3 prosenttia tarjoushinnassa, sekä
- 40 % raja vastaa noin 435 pistettä (291 pisteen eroa korkeimpaan) ja noin 8.2 prosenttia tarjoushinnassa.

Laatupisteiden suhde korkeimmat pisteet saaneeseen, jakauma

	enint. 9 %	10-24 %	25-39 %	väh. 40 %
U	1+0=1	0+1=1	2+2=4	0+1=1
T	1+1+1=3	1+1+0=2	0+0+1=1	0+2+1=3
KaS	0+0+1=1	2+3+0=5	0+0+0=0	1+1+1=3
H	2+1+1=4	2+2+1=5	1+0+2=3	0+0+0=0
SK	0+0+0=0	1+2+2=5	3+2+1=6	2+1+0=3
KeS	0+0=0	3+2=5	0+0=0	0+0=0
V	0+0+0+0=0	1+1+1+1=4	1+2+1+2=6	2+0+1+0=3
O	0+1+3+0=4	3+3+1+3=10	1+2+0+3=6	0+0+0+0=0
L	0+0=0	2+2=4	1+1=2	2+0=2

Laatukilpailun voi katsoa olevan hyvin kireää, jos parhaat tarjoukset ovat alle 10 prosentin sisällä toisistaan. Tällainen tilanne vallitsi 10 ura-

13.8.2002

kassa, joista yhdessä oli kolme tasaväkistä kilpailijaa ja yhdessä oli neljä tasaväkistä kilpailijaa. Pääsääntöisesti laatukilpailu kasautuu välille 10-24 % korkeimmat pisteet saaneesta tarjouksesta.

Turun ja Hämeen kaikissa urakoissa esiintyi hyvin kireää laatukilpailua, mutta etenkin Savo-Karjalan, Keski-Suomen, Vaasan ja Lapin tiepiireissä laatukilpailun kireys oli kauttaaltaan laimeampaa.

Kaikista niistä neljästä urakasta, joissa korkeimmat pisteet saanut ei voittanut, vain Oulussa voittajan laatupisteet olivat alle kymmenen prosentin sisällä korkeimmat pisteet saaneesta. Pietarsaassa tämä tunnusluku oli 19 %, Taivalkoskella 22 % ja Puolangassa 25 %.

Hintakilpailu voi siis joissakin tapauksissa ratkaista urakan voittajan myös silloin, kun laatuerot ovat suuret. Kovin yleistä se ei kuitenkaan ole.

Urakan voittaminen oli hyvin vaikeaa niillä 43 tarjouksella, joiden pisteet jäivät vähintään 25 prosenttia korkeimmat pisteet saaneesta. Tällöin nimittäin tarjoushinnan pitäisi olla vähintään 5.3 % edullisempi, useimmissa tapauksissa reilusti sitäkin enemmän. Vain yksi tällaisista urakoitsijoista onnistui voittamaan urakan ja sekin sai siis 75 % korkeimmat pisteet saaneesta tarjouksesta.

Vähintään neljänneksen korkeimmista pisteistä jääneiden tarjousten osuus kaikista tarjouksista oli 35 % ja tiepiireittäin seuraavasti:

Uusimaa	56 %
Turku	33 %
Kaakkois-Suomi	25 %
Häme	20 %
Savo-Karjala	53 %
Keski-Suomi	0 %
Vaasa	53 %
Oulu	25 %
Lappi	40 %

Laatukilpailu oli kuitenkin varsin kireää korkeimmat pisteet saaneen tarjouksen takana. Kun verrataan toiseksi ja kolmanneksi korkeimpia laatupisteitä, havaitaan, että Savo-Karjalan, Oulun ja Lapin kaikissa urakoissa kamppailu toisesta sijasta oli hyvin tasainen.

Käytännössä se tarkoittaa sitä, että parhaiden yksityisten urakoitsijoiden laatukilpailu oli varsin tasaista. Uudellamaalla ja Turussa laatukilpailuun kaivattaisiin silti lisää laajuutta. Koko maassa vain kahdessa urakassa yksityisen sektorin keskinäinen laatukilpailu oli olematonta.

13.8.2002

Laatupisteet 3. sija / 2. sija, jakauma

	enint. 9 %	10-24 %	25-39 %	väh. 40 %
U	0	1	1	0
T	0	3	0	0
KaS	2	0	0	1
H	1	2	0	0
SK	3	0	0	0
KeS	1	1	0	0
V	1	3	0	0
O	4	0	0	0
L	2	0	0	0

Laatukilpailun puutteet näkyvät ehkä systemaattisimmin Uudellamaalla. Markkinajohtajan vahva laatuasema heijastuu lisäksi Savo-Karjalan, Vaasan ja Lapin kilpailuun. Ellei alan todellinen laatukehitys vaarannu, voisi kilpailutilanteen parantamiseksi olla perusteltua leikata ylimpiä arviointipisteitä väliaikaisesti siten, että laatupisteiden erot pienenisivät ja hintakilpailun merkitys korostuisi nykyisestä. Esimerkiksi ns. seitsemän pisteen katto voisi olla toimiva ratkaisu. Pitkällä aikavälillä on kuitenkin tärkeää, että laatupisteet heijastavat mahdollisimman hyvin urakoitsijoiden laatueroja ja ohjaavat siten myös alan yleistä laatukehitystä.

4 Laatupisteytys

Laatupisteisiin vaikuttavat monet tekijät. Näyttää kuitenkin siltä, että jo pelkästään arviointieroilla saattaa olla ratkaiseva vaikutus kilpailun lopputulokseen. Arvioinnissa on syytä pyrkiä nykyistä yhdenmukaisempiin skaalauksiin, sillä niiden takia jotkut urakoitsijat voivat jäädä alle hyväksytyyn pistetason tai joutua kohtuuttomaan hintakilpailuun.

Laatupisteiden jakauma tiepiireittäin vuonna 2002

	alle 350	350-499	500-699	700-
U	0	4	3	2
T	3	0	3	6
KaS	3	4	5	0
H	0	1	7	7
SK	1	5	8	3
KeS	0	0	5	2
V	0	6	7	4
O	0	6	17	1
L	1	1	5	3

Laatupisteiden perusteella urakoitsijoiden laadussa tai arvioitsijoiden pisteytyksessä on selviä eroja eri puolilla maata. Turussa laatupisteiden hajonta oli selvästi muuta maata suurempaa. Kaakkois-Suomessa laatupisteet taas jäivät selvästi muita alhaisemmiksi. Kaakkois-

13.8.2002

Suomessa kukaan ei saanut yli 700 laatupistettä, mutta 58 % tarjoajista jäi alle 500 pisteen.

Useampaan tiepiiriin tarjouksen jättäneiden laatupisteiden hajonta

	alle 350	350-499	500-699	700-	max. / min.	keskihajonta
Tieliikelaitos	0	0	6	20	1,53	64 pistettä
YIT	0	2	18	6	1,59	75 pistettä
Skanska	0	1	16	2	1,56	74 pistettä
NCC	2	3	7	0	2,05	95 pistettä
Andament	0	5	1	0	1,36	47 pistettä
R.T.A. Virtanen	0	2	2	0	1,36	85 pistettä
R.T.A. Virtanen + Rasimus	0	3	2	0	1,58	107 pistettä
Kesälahti	0	2	1	0	1,15	35 pistettä

Laatupisteiden erot näkyvät selvästi, kun vertaillaan laatupisteitä niiltä urakoitsijoilta, jotka jättivät tarjouksen yhtä useampaan tiepiiriin. Havaitaan, että NCC jäi kahdesti alle 350 pisteen, mutta saavutti seitsemän kertaa yli 500 pistettä. NCC:llä minimi- ja maksimipisteiden erotus oli kaikkein suurin, yli 300 pistettä.

Keskihajonnalla mitattuna työyhteisö R.T.A. Virtasen ja Rasimuksen saamat pisteet vaihtelivat kaikkein voimakkaimmin. Kaikkiaan näin korkeat keskihajonnat tarkoittavat todella merkittävää vaihtelua laatupisteissä, sillä sadan laatupisteen merkitys hinnassa on tämän vuoden pistetasoilla melko tarkkaan 3 prosenttia.

Laatupisteiden hajonta erikokoisilla urakoitsijoilla

	isot urakoitsijat*	pienet urakoitsijat**
tarjousten määrä	101	22
laatupisteiden keskiarvo	607	428
laatupisteiden keskihajonta	114 pistettä	142 pistettä
laatupisteiden max. / min.	2,79	4,87

* Useampaan tiepiiriin tarjouksensa jättäneet

** Muut urakoitsijat

Pienet urakoitsijat saivat keskimäärin 179 laatupistettä vähemmän kuin suuret urakoitsijat. Laatupisteiden keskihajonta sekä maksimi- ja minimipisteiden hajonta olivat pienillä urakoitsijoilla suuremmat kuin isoilla urakoitsijoilla.

Tieliikelaitoksen ohella isoista urakoitsijoista myös YIT ja Skanska ovat panostaneet merkittävästi laatuun. YIT sai kuudesti yli 700 pistettä ja Skanska pääsi samaan kahdesti. Muut urakoitsijat jäivät alle 700 pisteen.

13.8.2002

Panostuserojen ohella yksi syy laatupisteiden eroihin voi olla se, että pienemmillä yrityksillä ei ole todennäköisesti yhtä hyvää osaamista toiminnansuunnittelu- ja laatuasiakirjojen täyttämässä kuin isoilla urakoitsijoilla. Potentiaalia niissä kuitenkin on, sillä tässä määriteltyjen pienten urakoitsijoiden joukossa oli kaksi voittajaa.

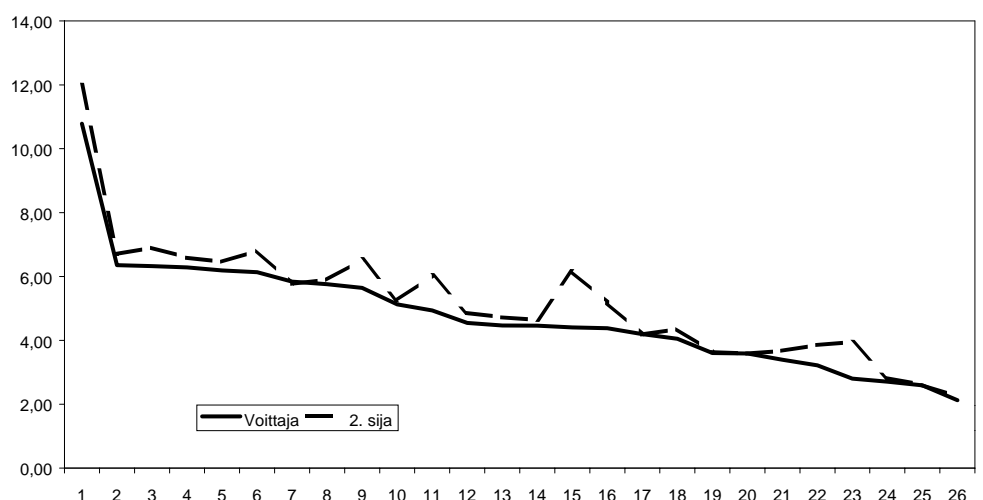
Urakoitsijan koko ja taito vastata tarjouspyyntöön näyttävät vaikuttavan selvästi laatupisteisiin. Pisteytystä kehitettäessä tulisikin arvioida, mitaavatko laatupisteet ensisijaisesti todellista palvelun laatueroa vai pikemminkin urakoitsijan koosta riippuvaa kuvaa toimintavarmuudesta. Siirtymäaikana voisi olla perusteltua pienentää viimeksi mainitun merkitystä, etenkin kun pienemmillä urakoitsijoilla näyttää olevan kohtuullisesti kykyä hintakilpailuun.

5 Hinnat

Hintakilpailu oli kaikkiaan hieman laimeampaa kuin viime vuonna. Joka toisessa urakassa ja viidessä tiepiirissä hintakilpailua ei voi pitää kovin kireänä. Tieliikelaitoksen hintakilpailukyky on selvästi muita parempi.

Vuoden 2002 kilpailutuksessa voittajan tarjoushinta oli keskimäärin 8.5 prosenttia edullisempi kuin toiseksi tulleen. Edellisvuonna ero oli keskimäärin 4.5 prosenttia. Koko sopimuskaudelle tämä tarkoittaa rahassa sitä, että toiseksi tulleet tarjoukset olivat tänä vuonna yhteensä 11.5 miljoonaa euroa voittaneita tarjouksia kalliimpia, kun viime vuonna eroa oli yhteensä 4.5 miljoonaa euroa.

Tarjoushinnat 2002, milj. e / 3 v.

Tänä vuonna 46 prosentissa urakoista voittaneen ja toiseksi tulleen tarjoushinnat olivat korkeintaan 5 prosentin päässä toisistaan. Viime vuonna näin kävi 65 % urakoista. 10 prosentin haarukkaan päästiin tä-

13.8.2002

nä vuonna 69 % urakoista ja viime vuonna 78 % urakoista. Hintakilpailu oli siten hieman laimeampaa kuin viime vuonna.

Kalleimpaan hyväksytyyn tarjoukseen verrattuna voittajan tarjous oli vuonna 2002 keskimäärin 24.4 % edullisempi ja vuonna 2001 keskimäärin 19.6 % edullisempi. Tähän kuitenkin vaikuttaa se, että vuoden 2001 laskelmasta jätettiin pois neljä tarjousta, jotka ylittivät voittajan tarjouksen vähintään sadalla prosentilla. Tänä vuonna tällaisia hyväksytyjä tarjouksia ei ollut yhtään.

Tänä vuonna kolmen urakan voittaja ratkesi laatuasteilla siten, että edullisimman tarjouksen tehnyt ei voittanut urakkaa. Nämä urakat olivat Loviisa (jossa hintaero oli 0.3 %), Salo (0.2 %) ja Kemijärvi (1.3 %). Kaikissa tapauksissa voittajaksi nousi Tieliikelaitos ja halvimmalla hinnalla tarjosi YIT. Kemijärvellä myös Skanskan ja Napapiirin Kuljetuksen tarjoushinnat olivat edullisempia kuin Tieliikelaitoksen tarjoushinta. Myös viime vuonna Tieliikelaitos vei laatuasteilla kolme sellaista urakkaa, joissa se tarjosi voittanutta kalliimpaa hintaa.

Tarjoushintojen suhde halvimpaan tarjoukseen, jakauma

	enint. 5 %	6-15 %	16-30 %	väh. 31 %
U	1+0=1	0+1=1	2+1=3	1+1=2
T	1+1+1=3	0+0+1=1	0+0+0=0	1+1+0=2
KaS	1+0+1=2	1+0+2=3	0+0+0=0	0+1+0=1
H	0+1+0=1	0+1+1=2	1+0+1=2	2+3+2=7
SK	0+0+0=0	2+1+0=3	2+2+1=5	0+0+5=5
KeS	0+0=0	0+2=2	0+0=0	3+0=3
V	0+1+0+0=1	1+1+0+0=2	1+0+2+2=5	1+1+2+1=5
O	1+0+1+2=4	2+3+2+0=7	1+3+3+2=9	0+0+0+0=0
L	3+1=4	0+1=1	1+1=2	0+0=0

Kireintä hintakilpailu oli Turussa, Kaakkois-Suomessa, Oulussa ja Lappissa, jossa Kemijärven tiukan hintakilpailun sävyttämässä urakassa Tieliikelaitos olisi jäänyt kolmanneksi, jos sen saamat laatuasteet olisivat olleet Tieliikelaitoksen keskimääräisten pisteiden tasolla.

Joka toisessa urakassa hintakilpailu käytiin alle 6 prosentin sisällä. Viidessä urakassa halvin tarjous oli seuraavaksi halvinta tarjousta vähintään 16 prosenttia edullisempi ja kahdessa urakassa vähintään 31 prosenttia edullisempi. Näistä 13 hintakilpailultaan laimeammasta urakasta yhdessä halvin tarjous ei ollut Tieliikelaitoksen (Pietarsaari, jossa ero oli lähes 20 % YIT:n hyväksi).

Tieliikelaitoksen tarjoushinta oli alhaisin 19 urakassa, toiseksi alhaisin 5 urakassa (Pietarsaari, YIT; Loviisa, YIT; Oulu, Karjaluoto; Salo, YIT ja Puolanka, NCC),

13.8.2002

kolmanneksi alhaisin yhdessä urakassa (Taivalkoski, Traktoriurakointi veljekset Määttä, Kuljetuspolar) ja neljänneksi alhaisin yhdessä urakassa (Kemijärvi, YIT, Skanska, Napapiirin Kuljetus).

Vuoden 2002 kilpailutuksen mukaan yhden tiekilometrin hoito maksaa keskimäärin noin 1900 euroa vuodessa, ilman runkokelirikkoitaita. Alueellinen hajonta on kuitenkin huomattava; halvinta hoito on Oulussa ja kalleinta Uudellamaalla. Hajontaa selittävät mm. tiestön vaativuus (talvihoitoluokat yms.), mutta myös kilpailutilanteella lienee siihen vaikutusta.

Kilpailu-urakoiden alimman tarjoushinnan mukainen hoidon keskihinta tiepiireittäin ilman runkokelirikkoitaita

	halvin tarjous, me / 3 v.	tiekm	e / tiekm vuodessa
U	9	1194	2441
T	11	1727	2077
KaS	15	2576	1999
H	18	2743	2225
SK	16	3256	1664
KeS	8	1210	2150
V	18	3013	1939
O	18	3733	1619
L	11	2226	1643
yht.	124	21678	1906

Yksityisten urakoitsijoiden hintakäyttäytyminen vaihteli suuresti urakoittain. Se kuvastaa pääosin urakoitsijan aitoja kustannusvaihteluita eri alueille siirryttäessä, mutta voi tarkoittaa myös epäselvää käsitystä markkinoilla vallitsevasta hintatasosta. Kyse saattaa olla myös tietoisesta hinnoittelustrategian etsinnästä. Hoitourakoiden tuotesisällöllä voidaan vaikuttaa urakoitsijoiden kustannuksiin niin, että hintakilpailu tehostuu.

Siirtymäaikana on edelleen kiinnitettävä huomiota siihen, ettei Tieliikelaitokselle synny mahdollisuutta ristisubventoida kilpailu-urakoiden hintoja neuvottelu-urakoiden hinnoilla. Myös mahdolliset muut kilpailun vääristymät tulee minimoida. Terveillä perusteilla aikaansaadut alhaiset hinnat ovat toivottavia ja Tieliikelaitoksen sekä hintakilpailuun pyrkivien muiden urakoitsijoiden mukana olo on niin ollen erityisen tervetullutta.

6 Hoidon kustannukset

Kilpailutus alensi yleisten teiden hoitokustannuksia merkittävästi. Yksityisten pääurakoitsijoiden osuus kasvoi rajusti.

13.8.2002

Vuonna 2002 hoidon kilpailutus toi vastaaviin nykyisiin sopimuksiin verrattuna runsaan 8 miljoonan euron vuosisäästön vertailukelpoisin laskentaperustein. Tänä vuonna kilpailutettujen urakoiden kokonaisarvoksi tuli noin 124 miljoonaa euroa kolmessa vuodessa. Se oli lähes 11 miljoonaa euroa pienempi kuin Tiehallinnon laatima kustannusarvio.

Kaikkien käynnissä olevien hoitourakoiden vuosikustannukset pienenevät viime vuodesta runsaat 7,5 miljoonaa euroa eli yli 4 prosenttia. Tieliikelaitoksen tekemien urakoiden kokonaiskustannukset alenivat 6,7 prosenttia. Tämä muutos selittyy melko täydellisesti yksityisten urakoitsijoiden markkinaosuuden nousulla.

7 Hoitourakoiden ratkaisuperiaatteiden uudistusehdotusten vaikutukset

Laatupisteiden hylkäämisrajan nostaminen olisi avannut hoidon pääurakointimarkkinoita jossain määrin. Sen soveltaminen voikin olla perusteltua sellaisissa urakoissa, joissa on riittävästi laatuvarmuutta tarjottajia ja joissa hintakilpailu toimii, mutta kärkitarjousten laatu on laimeampaa. Tällaisia urakoita on todella vähän. Pitkällä aikavälillä on ehdottomasti tärkeämpää, että alan laatu kehittyy ja kilpailu ratkeaa sen mukaisesti kokonaistaloudellisin perustein.

Alan järjestöt ovat tehneet esityksen, jonka mukaan tarjousten hyväksymisraja nostettaisiin 450 pisteeseen, jonka jälkeen urakan voittaisi halvimman tarjouksen tehnyt. Tiehallinto on 22.7.2002 päivätyssä lausunnossaan todennut selvittävänsä asiaa ja on samalla ehdottanut, että laatutason varmistamiseksi sopivampi hyväksymisraja olisi 500 pistettä. Lisäksi Tiehallinto ehdottaa harkittavaksi pisteytyksen yläpään supistamista.

Lausunnossaan Tiehallinto pitää järjestöjen ehdotusta markkinoiden avautumisen näkökulmasta tervetulleena, mutta huomauttaa mm., että ehdotuksesta kärsisivät ne urakoitsijat, jotka ovat panostaneet laatuun. Pitkällä aikavälillä se ei voi olla oikea suuntaus.

Tiehallinto toteaa lisäksi, että Tieliikelaitoksen nykyinen laatuematka on pieni ja yksityiset urakoitsijat ovat selvästi kehittyneet kilpailutuksen edetessä. Kahtena viimeisenä vuonna kuusi urakkaa on ratkennut vertailupisteillä Tieliikelaitoksen eduksi (3+3). Hintaerot ovat olleet tällöin erittäin pienet. Jos hyväksymisraja olisi ollut 450 pistettä ja sen jälkeen voittaja ratkaistaisiin vain tarjoushinnan perusteella, olisivat ko. kuusi urakkaa menneet yksityisille urakoitsijoille. Jos rajana olisi ollut 500 pistettä, urakoista neljä olisi päätynyt yksityiselle sektorille.

13.8.2002

Ehdotusta pitää arvioida kilpailutilanteeseen nähden laajemminkin, kuin spekuloimalla tapauskohtaisia urakkavoittajia. Seuraavaksi verrataan laatu- ja hintakilpailun kireyttä vuoden 2002 kilpailutetuissa urakoissa yhtäältä kahden laadultaan ja toisaalta kahden hinnaltaan parhaan tarjouksen kesken.

Nähdään, että laatu- ja hintakilpailun kireys korreloivat vahvasti keskenään. Jos urakassa on kova laatukilpailu, on todennäköistä, että siinä on myös kova hintakilpailu. Vertailusta nähdään lisäksi, että vuonna 2002 oli todennäköisempää, että kärkitarjousten laatukilpailu oli kireämpää kuin hintakilpailu. Itse asiassa tämä on vielä ao. taulukkoa ilmeisempää siksi, että laatukilpailun kireydestä käytetty asteikko on tarjoushintaeroiksi muutettuna kireämpi kuin hintakilpailun kireydestä käytetty asteikko.

Kilpailun kireys urakoittain vuonna 2002, kaksi parasta

	laatukilpailu erittäin kireää (enint. 9 %)	laatukilpailu kireää (10- 24 %)	laatukilpailu laimeaa (25- 39 %)	laatukilpailu erittäin laimeaa (väh. 40 %)
hintakilpailu erittäin kireää (enint. 5 %)	6	7	0	0
hintakilpailu kireää (6-15 %)	2	5	0	0
hintakilpailu laimeaa (16-30 %)	1	3	0	0
hintakilpailu erittäin laimeaa (väh. 31 %)	1	1	0	0

Kilpailutarkastelu tarkoittaisi sitä, että kilpailun lisäämistoimet tulisi kohdentaa pikemminkin hinta- kuin laatutekijöihin. Ehdotettu uudistus saattaisi kuitenkin olla perusteltua sellaisissa tapauksissa, joissa hintakilpailu oli erittäin kireää. Tällaisia urakoita oli vuonna 2002 kaikkiaan 13 kappaletta.

Hyväksymisrajan nostaminen vähentäisi tietysti hyväksytyjen tarjousten määrää ja saattaisi lisäksi heikentää pienempien urakoitsijoiden halukkuutta osallistua tarjouskilpailuun. Jos lisäksi pisteytyksen yläpäättä supistetaan esimerkiksi ns. seitsemän pisteen kattosäännön mukaisesti, on vaarana, että arvioijat skaalaavat jossain määrin myös alempia pisteitä uudelle, nykyistä alemmalle tasolle. Tällöin mm. nyt voittaneista yksityisen sektorin urakoitsijasta osa saattaisi tulla hylätyksi.

Seuraavaksi on tarkasteltu, missä määrin hylättyjen tarjousten määrät olisivat muuttuneet tämän vuoden kilpailussa ehdotetuilla hyväksymisrajan arvoilla. Nähdään, että sadan pisteen nosto lisäisi hylättyjen määrän nykyisestä lähes 2.4-kertaiseksi ja 150 pisteen nosto peräti 4.4-kertaiseksi. 450 pisteen rajalla hylätyksi tulisi 15.4 % tarjouksista ja 500 pisteen rajalla 28.5 % tarjouksista.

13.8.2002

Hylätyt tarjoukset, jos raja-arvot ovat 350, 450 tai 500 pistettä

	alle 350	alle 450	alle 500	tarjousmäärä yht.
Loviisa		1	1	5
Porvoo		1	1	4
Merikarvia	2			5
Pöytyä	1			4
Salo				3
Kouvola	1		1	4
Savitaipale	1			3
Savonlinna	1		3	5
Heinola				4
Padasjoki				6
Tampere		1		5
Kitee	1		1	6
Pielavesi				4
Viinijärvi		1	3	7
Jyväskylä itä				4
Jyväskylä länsi				3
Alavus			1	4
Koskenkorva			1	4
Kristiinankaupunki		2		5
Pietarsaari		1	1	4
Oulu		1		5
Puolanka		1	1	7
Taivalkoski			2	7
Ylivieska		1		5
Kemijärvi	1	1		6
Pello				4
Yhteensä	8	11	16	123

450 pisteen rajalla yksittäisistä urakoista kolmessa hyväksytyjen tarjousten määrä jäisi alle neljään niiden 6 lisäksi, jotka nyt jäivät alle neljän hyväksytyyn tarjoukseen. 500 pisteen rajalla näin kävisi lisäksi kuudelle muulle urakalle, joista lisäksi neljä urakkaa jäisi kahteen tarjoajaan, nykyisen yhden urakan lisäksi. Yhdessä urakassa olisi enää yksi tarjous.

On selvää, että ehdotus soveltuu vain sellaisiin kohteisiin, joissa kilpailua jää riittävästi jäljelle. Esimerkiksi Hämeessä ja Oulussa ehdotusta voisi hyvin kokeilla, mutta se ei olisi tuonut muutoksia lopputulokseen. Vuonna 2002 ainoastaan Kemijärven urakka oli sellainen, jossa kilpailu olisi säilynyt riittävänä ja lopputulos olisi muuttunut nyt toteutuneesta.

13.8.2002

Laatupisteiden hyväksymisrajan nostaminen vähentäisi hintakilpailuun osallistuvien tarjousten määrää selvästi. Valitusta raja-arvosta riippuen 35-58 % urakoista jäisi alle neljään tarjoukseen. Osassa urakoista kilpailu käytännössä tyrehtyisi. Tällaisesta kilpailun keskittymisestä voi seurata uusia vakavia ongelmia, joten ehdotetut muutokset voivat olla korkeintaan siirtymäkauden ratkaisu. Ne tulisi myös rajata alueellisesti sellaisiin kohteisiin, joissa kilpailua on riittävästi. Ehdottomasti terveempää olisi kuitenkin panostaa siihen, että alan urakoitsijoiden laatu taso nousisi.

Muistion laati

Seppo Toivonen, 0204 22 2544